

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ლია ძეზისაური

საქართველოს საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობების
სტატისტიკური შესწავლა

ეკონომიკის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ვ ტ ო რ ე ფ ე რ ა ტ ი

თბილისი

2012

ნაშრომი შესრულებულია ეკონომიკური და სოციალური სტატისტიკის კათედრაზე.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ქეთევან მარშავა

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,

სრული პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ოფიციალური შემფასებლები:

1. მაია მინდორაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,

ასოცირებული პროფესორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

2. ნანა ასლამაზიშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,

საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული სტატისტიკის

განყოფილების უფროსი

დისერტაციის დაცვა შედგება 2012 წლის 6 დეკემბერს 14 საათზე ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: 0186, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. 2; თსუ, მაღლივი კორპუსი, აუდიტორია 206.

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში.

მისამართი: 0186, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. 2.

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

/მ. ლობჯანიძე/

ავტორეფერატის სტრუქტურა:

თემის აქტუალობა	2
კვლევის მიზნები და ამოცანები	5
კვლევის საგანი და ობიექტი	6
თეორიულ-მედიოლოგიური საფუძვლები	6
ნაშრომის ძირითადი საკითხების სისტემატიზაცია	7
მეცნიერული სიახლე	16
გამოკვლევის შედეგების რეალიზაცია და პრაქტიკული რეკომენდაციები	17
პრაქტიკული მნიშვნელობა	19
გამოქვეყნებული ნაშრომები	21
დისერტაციის სტრუქტურა და მოცულობა	22

თემის აქტუალობა

მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების თანამედროვე ტემპებმა და განსაკუთრებით ეროვნული ეკონომიკების აქტიურმა სწრაფვამ გლობალიზაციისაკენ, რომელიც აძლიერებს სხვადასხვა ქვეყნების ეკონომიკის ურთიერთდამოკიდებულებას, აჩქარებს გლობალური სასაქონლო და საფინანსო ბაზრების ფორმირებას, გამოიწვია განსაკუთრებული ინტერესი საგარეო ვაჭრობის მეცნიერული შესწავლისადმი. სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების სიღრმისეულმა ცვლილებებმა და განვითარების სწრაფმა ტემპებმა მოითხოვა სტატისტიკის თეორიული საკითხების ახლებურად გააზრება და მეცნიერულად დასაბუთებული, პრაქტიკასთან თავსებადი მეთოდოლოგიური პრინციპების ჩამოყალიბება.

XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიო ეკონომიკის აქტიური გლობალიზაციის პროცესმა ეროვნული ეკონომიკის განვითარების უმთავრეს მოთხოვნად ინტეგრაციული პროცესების ადექვატური და ოპერატიული გაშუქების საკითხი დააყენა. აქედან გამომდინარე, საგარეო ვაჭრობის შესახებ დროული და ხარისხიანი სტატისტიკური მონაცემების არსებობა აუცილებელი პირობაა წარმოების, მოხმარების, დასაქმების, შემოსავლებისა და ზოგადად კეთილდღეობის მრავალმხრივი ანალიზისათვის როგორც ქვეყნის, ისე გლობალურ დონეზე.

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული საკითხი მრავალი სამეცნიერო ნაშრომის განხილვის საგანს წარმოადგენს, თანამედროვე ეტაპზე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეკონომიკურ-სტატისტიკური კუთხით ამ პროცესების გაანალიზება და რეალური ტენდენციების გამოვლენა.

საგარეო ვაჭრობის თეორიული და პრაქტიკული საკითხებისადმი მზარდი ინტერესი, გარდა ქვეყნის ეკონომიკის მსოფლიო ეკონომიკურ სივრცეში სწრაფი ინტეგრაციის შეუქცევადი პროცესისა, განპირობებულია ასევე, ხელისუფლების მიერ მრავალ ქვეყანასთან სამთავრობო დონეზე გაფორმებული ორმხრივი შეთანხმებებით. მხარეების მიერ წარმოდგენილი პროტოკოლიც სტატისტიკური ინფორმაციის გაცვლითა და სავაჭრო ურთიერთობების გაღრმავების ინიციატივით იწყება. ის პირველ რიგში ითვალისწინებს აქტიური სავაჭრო-ეკონომიკური

კავშირების დამყარებას და ეროვნული წარმოების საქონლის ექსპორტის სტიმულირებას.

მსოფლიო ეკონომიკური ცხოვრების აქტიური გლობალიზაციის პირობებში განსაკუთრებით იზრდება სტატისტიკის როლი და მნიშვნელობა ეკონომიკურ პროცესებში მიმდინარე ტენდენციების რეალური ასახვისა და სახელისუფლო ორგანოების ოპერატიული ინფორმაციით უზრუნველყოფის საკითხებში. ინგლისელი მწერლის, ჰელბერტ უელსის, თქმით “სტატისტიკური განათლება, ერთ მშვენიერ დღეს, ისეთივე აუცილებელი გახდება განათლებული ადამიანისათვის, როგორც წერა-კითხვის ცოდნა”.

ინტეგრაციული პროცესების გაღრმავების ფონზე თავად ეროვნული სტატისტიკური სისტემაც საჭიროებს აქტიურ ჩართულობას მსოფლიო სტატისტიკურ სისტემაში, რაც მოითხოვს ოფიციალური სტატისტიკის მეტად განვითარებას და საერთაშორისო სტანდარტებთან მაქსიმალურ ჰარმონიზაციას.

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში თეორიული და პრაქტიკული ხასიათის გამოკვლევების ჩასატარებლად, მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ძირითადი პროცესებისა და ტენდენციების გამოსავლენად, საერთაშორისო და რეგიონული, ასევე, ცალკეული ქვეყნის, დარგისა და კომპანიის ეკონომიკური მდგომარეობის შესაფასებლად და რეალური დასკვნების გამოსატანად აუცილებელია შესაბამისი სტატისტიკური ინფორმაციის გამოყენება. სტატისტიკის უმთავრესი ფუნქცია სწორედ მოვლენების განვითარების არსებული ტენდენციების დიაგნოსტიკა და თვალსაჩინო ასახვაა დინამიკაში, რაც ხელისუფლების წარმატებული პოლიტიკის შემუშავების საფუძველია. შესაძლებელია არსებობდეს ცუდი პოლიტიკა სტატისტიკასთან ერთად, მაგრამ წარმატებული პოლიტიკა სტატისტიკის გარეშე წარმოუდგენელია.

აღსანიშნავია, რომ საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ახალი კონცეფციები და განსაზღვრებები, რომლებიც მაქსიმალურად ჰარმონიზებულია ეროვნული ანგარიშებისა და საგადასახდელო ბალანსის სტატისტიკის პრინციპებთან, რამდენიმე თვის შემუშავებულია. მის საფუძველზე აგებული ახალი სახელმძღვანელო ჯერ კიდევ სრულყოფის პროცესშია და დასრულებული სახით

გამოცემა 2012 წლის ბოლოსთვის იგეგმება. ასეთ ვითარებაში საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების ახალი და განახლებული რეკომენდაციების განხილვა, მათი პრაქტიკული რეალიზაციის შესაძლებლობების შეფასება და მეთოდოლოგიური სიახლეების დასაწერად კონკრეტული წინადადებების შემუშავება, თანამედროვე ეტაპზე, ქვეყნის სტატისტიკური სისტემის განვითარებისთვის მეტად მნიშვნელოვანი საკითხია.

საქართველოს აქტიური ჩართულობა საერთაშორისო ინტეგრაციულ პროცესებში, ჩვენი ქვეყნის წინაშე პერმანენტულად აყენებს ეროვნული სტანდარტების საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის საკითხს. თანამედროვე პერიოდში დღის წესრიგში დადგა ასევე, ობიექტური სტატისტიკური ინფორმაციის გონივრულად შემჭიდროვებულ ვადებში საერთაშორისო დონეზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა.

საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მაჩვენებელთა გაანგარიშებაში თეორიულად აპრობირებული მეთოდების გამოყენების პრობლემები და მათი პრაქტიკული გადაწყვეტის შესაძლებლობების დოკუმენტური არქივი საქართველოში ჯერჯერობით არ არსებობს. იქიდან გამომდინარე, რომ ყველა ქვეყანა გარკვეული სპეციფიკურობით ხასიათდება, ზოგადი მეთოდოლოგიური საკითხების პარალელურად, აუცილებელია შეიქმნას მეტამონაცემები და შემუშავდეს მისი სწავლების მეთოდიკა სტატისტიკის თეორიისა და პრაქტიკის უფრო მეტად ჰარმონიზაციის მიზნით.

საგარეო ვაჭრობა, როგორც საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობების ძალზედ აქტიური და სწრაფად მზარდი სეგმენტი ყოველთვის იყო და დღემდე რჩება სახელისუფლო ორგანოების მხრიდან განსაკუთრებული ინტერესის სფეროდ. პრაქტიკული ინტერესი კი თავისთავად იწვევს მოცემული სფეროს მეცნიერული შესწავლის, არსებული ტენდენციების გამოვლენის, უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების აღმოჩენის, მათი გაუმჯობესების გზების ძიების, მეცნიერულად დასაბუთებული დასკვნების გამოტანისა და მდგომარეობის გამაჯანსაღებელი პრაგმატული ღონისძიებების შემუშავების აუცილებლობას.

სწორედ ზემოაღნიშნული მოტივები დაედო საფუძვლად სადისერტაციო თემატიკის არჩევას.

კვლევის მიზნები და ამოცანები

კვლევის ძირითადი მიზნებია:

- საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის საერთაშორისო მეთოდოლოგიის გაცნობა (იხ. თავი I, გვ. 13 – 34);
- საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის განახლებული საერთაშორისო მეთოდოლოგიის ახალი და განახლებული რეკომენდაციების პრაქტიკული რეალიზაციის შესაძლებლობის შეფასება საქართველოში (იხ. თავი I, გვ. 35 – 44);
- საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის თეორიასა და პრაქტიკაში გამოყენებული მაჩვენებლების გაანგარიშების მეთოდოლოგიის გაცნობა (იხ. თავი II, გვ. 45 – 78);
- მსოფლიოსთან საქართველოს თანამედროვე სავაჭრო კავშირების დონის დადგენა ექსპორტისა და იმპორტის ქვოტების გაანგარიშებით (იხ. თავი I, გვ. 52 – 54);
- საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში გამოყენებული ძირითადი კლასიფიკაციებისა და მეთოდოლოგიის შესაბამისობის დადგენა საერთაშორისო სტანდარტებთან და კლასიფიკაციებთან (იხ. თავი 3.1-3.2, გვ. 79 – 104);
- საგარეო ვაჭრობის ექსპერიმენტული ინდექსის გაანგარიშება საქართველოში უმსხვილესი საიმპორტო სასაქონლო ჯგუფის მაგალითზე (იხ. თავი 3.3, გვ. 105 – 122);
- საგარეო ვაჭრობისა და სხვა მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის კავშირის დადგენა (იხ. თავი 3.3, გვ. 123);

- საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკურ მონაცემთა საერთაშორისო ურთიერთშესაძარისობის პრობლემის გამომწვევი მიზეზების დადგენა (იხ. თავი 3.4, გვ. 124 – 131);
- ექსპორტისა და იმპორტის სასაქონლო სტრუქტურისა და გეოგრაფიული მიმართულებების ტენდენციის შეფასება (იხ. თავი 4.2-4.3, გვ. 132 – 167);
- საქართველოს საექსპორტო პოტენციალის გამოვლენა და მისი რეალიზაციის შესაძლებლობების სტატისტიკური გაშუქება პერსპექტივაში (იხ. თავი 4.4, გვ. 168 – 181);
- პრაქტიკული რეკომენდაციების შემუშავება საქართველოში საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების გაუმჯობესებისა და მონაცემთა ხარისხის ამაღლებისათვის (იხ. თავი I, გვ. 11 – 12; თავი II, გვ. 36 - 44; თავი III, გვ. 122).

აღნიშნული მიზნები ამოცანად გვისახავს:

- დეტალურად განვიხილოთ საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის საერთაშორისო მეთოდოლოგია ახალი და განახლებული რეკომენდაციების გათვალისწინებით;
- თანამიმდევრულად მიმოვიხილოთ საქართველოში საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების მეთოდოლოგიური და ტექნიკური საკითხები;
- დეტალურად აღვწეროთ საგარეო ვაჭრობის ინდექსების აგების მეთოდოლოგია და პრაქტიკული ეტაპები შესაბამისი გაანგარიშების წარმოებით;
- მოვახდინოთ საქართველოს საგარეო ვაჭრობის თანამედროვე მდგომარეობის ღრმა და ყოვლისმომცველი ანალიზი დიდი მოცულობის სტატისტიკური ინფორმაციის გამოყენებით;
- გავიანგარიშოთ ექსპორტისა და იმპორტის ქვოტების სიდიდე და დინამიკაში შევადგინოთ მათი მნიშვნელობა;
- კორელაციური ანალიზის საფუძველზე გავიანგარიშოთ მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი;
- ჩამოვაყალიბოთ სხვადასხვა ქვეყნის სტატისტიკურ მონაცემებს შორის სარკისებური შედარებების დროს არსებული ძირითადი განსხვავებები და მათი გამომწვევი ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზები;

- შვეიცარიის საქართველოს თანამედროვე საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა და ამის საფუძველზე გამოვავლინოთ ეროვნული პროდუქციის საგარეო ბაზრებზე შეღწევისა და დამკვიდრების პერსპექტივები.

კვლევის საგანი და ობიექტი

გამოკვლევის საგანია საქართველოში საქონლით საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოებისას გამოყენებული მეთოდოლოგია და პრაქტიკა და მათი შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან.

გამოკვლევის ობიექტს წარმოადგენს საქართველოს საგარეო სავაჭრო ნაკადების სტატისტიკური აღრიცხვის სისტემა, საგარეო ვაჭრობაში ჩამოყალიბებული ტენდენციები და მათი რაოდენობრივი კანონზომიერებები 2000-2011 წლებში.

თეორიულ-მედიოლოგიური საფუძვლები

ნაშრომის თეორიულ საფუძვლად გამოყენებულია სადისერტაციო თემასთან დაკავშირებული მრავალი ქართველი და უცხოელი მეცნიერის შრომები და გამოკვლევები, ნორმატიული აქტები, საერთაშორისო ხელშეკრულების მასალები, ინტერნეტით მოპოვებული საერთაშორისო ორგანიზაციების სხვადასხვა პუბლიკაციები და ემპირიული სტატისტიკური მონაცემები. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ საგარეო ვაჭრობის სფერო საქართველოში, წლების განმავლობაში, იყო და დღესაც რჩება მრავალი მეცნიერ-ეკონომისტის კვლევის ობიექტად, როგორებიც არიან: ბ. გაბიძაშვილი, ქ. მარშავა, ს. გელაშვილი, ნ. ასლამაზიშვილი, ლ. ყორღანაშვილი, გ. ჯოლია, თ. ბერუჩაშვილი, შ. ვეშაპიძე, ე. ლეკაშვილი, ი. გოგორიშვილი და სხვები, აღნიშნული სფეროს ფუნდამენტური გამოკვლევები, სტატისტიკური კუთხით შესწავლის მხრივ, არ ჩატარებულა.

რაც შეეხება მეთოდოლოგიურ საფუძვლებს, პირველ რიგში იგი ეფუძნება საქონლით საერთაშორისო ვაჭრობის სტატისტიკის 2004 წლის სტანდარტულ სახელმძღვანელოს. აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ გაეროს სტატისტიკის დეპარტამენტის მიერ, 2011 წელს შემუშავებული განახლებული სახელმძღვანელოს საფუძველზე - “საქონლით საერთაშორისო ვაჭრობის სტატისტიკა”, მიმდინარე წლიდან მსოფლიო მასშტაბით იგეგმება საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ახალ მეთოდოლოგიაზე ეტაპობრივი გადასვლის სამუშაოები. აღნიშნულ პროცესში აქტიურად ჩართვის ვალდებულება აღებული აქვს საქართველოს, როგორც მსოფლიო სტატისტიკური სისტემის შემადგენელ რგოლს, რამაც განაპირობა ჩვენს მიერ ნაშრომში მეთოდოლოგიური სიახლეების, ასევე, მათი პრაქტიკაში დანერგვის პრობლემებისა და შესაძლებლობების დეტალური განხილვა.

საგარეო ვაჭრობაში არსებული მდგომარეობის შესასწავლად და ჩამოყალიბებული კანონზომიერებების დასადგენად, ნაშრომში მრავლად არის გამოყენებული როგორც ზოგადი (დიალექტიკური, ინდუქციისა და დედუქციის), ისე სპეციფიკური სტატისტიკური მეთოდები; ანალიზური მასალის უფრო თვალსაჩინოდ წარმოდგენის მიზნით მოცემულია მაჩვენებელთა ურთიერთშედარებისა და დინამიკის გრაფიკები; გაანგარიშებულია საგარეო ვაჭრობაში საშუალო და შეფარდებითი სიდიდეების სხვადასხვა სახეები; მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის კავშირის ხარისხის დასადგენად გამოყენებულია კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის მეთოდი, წარმოდგენილია ინდექსების აგების პროცესის ცალკეული ეტაპების დეტალური აღწერა, რაც ნაშრომს მთლიანობაში სპეციფიკურ სტატისტიკურ შინაარსს ანიჭებს.

ნაშრომის ძირითადი საკითხების სისტემატიზაცია

თავი I. “საგარეო სავაჭრო ურთიერთობების სტატისტიკური შესწავლის მნიშვნელობა თანამედროვე ეტაპზე და განახლებული საერთაშორისო მეთოდოლოგია” (გვ. 13 - 44).

მოცემულ თავში განხილულია საქართველოს ეკონომიკის მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრაციის გააქტიურებული პროცესის შედეგად, საგარეო სავაჭრო ურთიერთობების სტატისტიკური შესწავლის განსაკუთრებულად მზარდი მნიშვნელობა, როგორც საგარეო სავაჭრო მოვლენებისა და პროცესების დონის, დინამიკისა და განვითარების ტენდენციების დადგენაში, ისე არსებული მდგომარეობის სიღრმისეული ანალიზისა და შეფასების საკითხებში.

ჩამოყალიბებულია სტატისტიკის, როგორც მეცნიერების სპეციფიკურობა, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ მან ზუსტად მოახდინოს ამა თუ იმ მოვლენის არსისა და სტრუქტურის ინტერპრეტაცია, რათა სწორად იქნას გაგებული და შერჩეული კვლევის ობიექტი და რეალურად დახასიათდეს მისი განვითარების ტენდენციები. არასწორად დამუშავებული სტატისტიკური მონაცემები და მის საფუძველზე წარმოებული ანალიზი გამოიწვევს მცდარი დასკვნების გაკეთებას და მის საფუძველზე შესაბამისად, არასწორი პოლიტიკის შემუშავებას. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მაღალი დონის სტატისტიკა არის მყარი ბაზისი ნებისმიერ სფეროში შექმნილი მდგომარეობის ზუსტი სურათის მისაღებად.

ნაშრომში დეტალურად არის განხილული საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის, როგორც მეცნიერების, ძირითადი ცნებები და საქონლის ის კატეგორიები, რომლებიც ექვემდებარება საქონლით საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში ასახვას და ასევე, მისგან გამიჯვნას. საგარეო ვაჭრობის აღრიცხვის ზოგადი და სპეციალური სისტემები, მათი ნაკლოვანებები და უპირატესობები. აღნიშნული პრინციპები ჰარმონიზებულია საერთაშორისო სტანდარტებთან, სტატისტიკურ მონაცემთა ურთიერთშესადარისობის მაქსიმალურად უზრუნველყოფის მიზნით.

თანამედროვე ცივილიზებული სამყაროს განვითარების დაჩქარებული ტემპები მოითხოვს შესაბამისი დონის სამეცნიერო და პრაქტიკულ ინოვაციებს. ამ მიზნით, საერთაშორისო ორგანიზაციები პერიოდულად ახორციელებენ ეკონომიკური და სოციალური ინდიკატორების გაანგარიშების მეთოდოლოგიის გადახედვას და თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავებას.

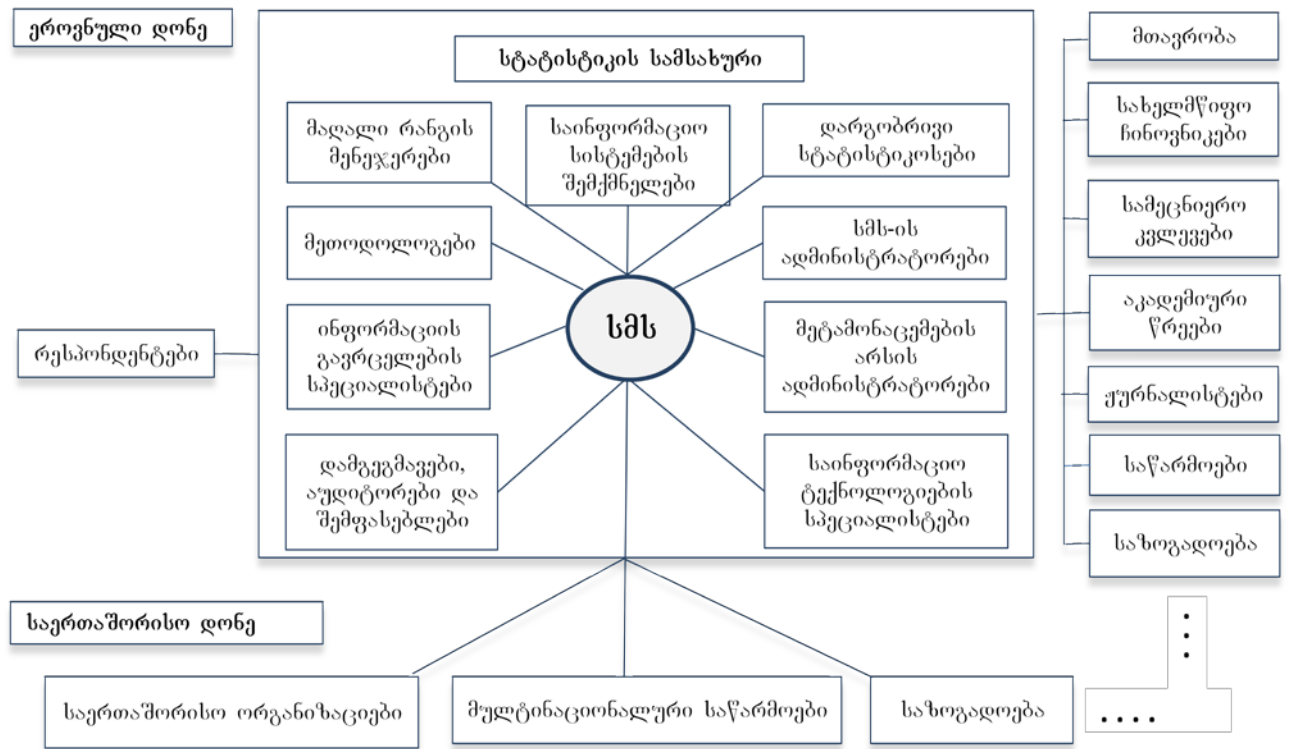
კვლევის პროცესში სისტემატიზებულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის სტატისტიკის დეპარტამენტის მიერ ინიცირებული საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების ახალი და განახლებული რეკომენდაციები. გაანალიზებული და შეფასებულია თეორიული ასპექტების პრაქტიკასთან თავსებადობის საკითხები, ჩამოყალიბებულია საქართველოს სტატისტიკური სისტემის რეალობაში მეთოდოლოგიური სიახლეების დანერგვის შესაძლებლობები, განსაზღვრულია მოსალოდნელი პრობლემები და შემუშავებულია კონკრეტული პრაგმატული წინადადებები რიგი რეკომენდაციების შესაძლო რეალიზაციისათვის. აღსანიშნავია ისიც, რომ რეკომენდაციის ნაწილის პრაქტიკული რეალიზაცია საკმაოდ რთულია და ზოგიერთ შემთხვევაში შეუძლებელიც კი.

საქონლით საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ახალი და განახლებული რეკომენდაციების პრაქტიკაში განხორციელების ძირითად მიზანს წარმოადგენს არა მხოლოდ მაღალი ხარისხის და ურთიერთშესადარისი მონაცემების წარმოების უზრუნველყოფა, არამედ საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის, როგორც გლობალიზაციის პროცესების ანალიზის უმნიშვნელოვანესი წყაროს, აქტუალობის ამაღლებაც.

ყურადღება გამახვილებულია მეტამონაცემების სისტემის ჩამოყალიბების აუცილებლობაზე, მის როლსა და მნიშვნელობაზე. ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარების პირობებში სტატისტიკის შემუშავებისა და გავრცელების სფეროში ეფექტიანი სტრატეგიების განხორციელება შეიძლება იქცეს რთულად შესასრულებელ ამოცანად, რომელიც მოითხოვს ძალების მაქსიმალურ მობილიზაციას. ასეთ პირობებში განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინფორმაციული ნაკადების ტრანსპარენტულ და კომპლექსურ აღწერას. სწორედ ამ მიზანს ემსახურება მეტამონაცემების შემუშავება.

სქემა №1.

სტატისტიკური მეტამონაცემების მომხმარებელთა პოტენციური ჯგუფები

მოცემული სქემის საფუძველზე ძალიან მარტვია დასკვნის გამოტანა იმის შესახებ, რომ სტატისტიკურ ინფორმაციას მომხმარებელთა ძალზე ფართო წრე ჰყავს და ცხადია, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ხარისხიანი სტატისტიკური ინფორმაციის წარმოებას, მისი გავრცელების დროულობას და შესაბამისი სრულყოფილი მეტამონაცემების არსებობას. მათი საჯაროება ერთი მხრივ, აამაღლებს ინფორმაციის მომხმარებლების მხრიდან ამა თუ იმ მაჩვენებლების შინაარსის სწორად გაგებას და ინტერპრეტაციას, მეორე მხრივ, სტატისტიკური სამსახურების მუშაობას უფრო ეფექტიანს გახდის და მესამე, სამართლიანად შეუწყობს ხელს სტატისტიკის, როგორც მეცნიერების პოპულარიზაციას.

თავი II. საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მაჩვენებელთა სისტემა, მათი გაანგარიშების მეთოდოლოგია (გვ. 45 -78).

აღნიშნულ თავში დეტალურად არის განხილული საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მრავალრიცხოვანი აბსოლუტური და შეფარდებითი მაჩვენებლები.

მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ეკონომიკური ინდექსების სისტემას.

საგარეო ვაჭრობაში მიმდინარე მნიშვნელოვანი ცვლილებებიდან გამომდინარე, რაც დაკავშირებულია საგარეო ეკონომიკური კავშირების არასტაბილურობასთან და ფასების მკვეთრ ცვლილებებთან, საერთაშორისო ორგანიზაციები აქცენტს აკეთებენ ექსპორტ-იმპორტის ინდექსების გაანგარიშების დანერგვაზე სხვადასხვა ქვეყნების სტატისტიკის პრაქტიკაში. ცხადია, აღნიშნული გაანგარიშებები უნდა ემყარებოდეს შესაბამის ძლიერ მეთოდოლოგიურ საფუძვლებს.

სტატისტიკის თეორიის მიერ შემოთავაზებული, საგარეო ვაჭრობის დამახასიათებელი უამრავი მაჩვენებლიდან, მხოლოდ მცირე მათგანის პრაქტიკული გაანგარიშებაა შესაძლებელი ქართულ რეალობაში. ეს პროცესი მთელ რიგ პრობლემებთან არის დაკავშირებული და პირველ რიგში საჭირო მოცულობისა და შინაარსის სტატისტიკური მონაცემების ნაკლებობით არის გამოწვეული. თუმცა, მიუხედავად ამისა, ნაშრომში მოცემულია სხვადასხვა მაჩვენებლების გაანგარიშება შესაბამისი ემპირიული მონაცემების საფუძველზე.

თავი III. საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოება საქართველოში, არსებული პრობლემები და მონაცემთა მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფის გზები (გვ. 79 – 131).

მესამე თავში განხილულია საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ინფორმაციის წყაროები, გამოყენებული მეთოდოლოგია და ძირითადი კლასიფიკაციები, რომლებიც მაქსიმალურად არის ჰარმონიზებული საერთაშორისო სტანდარტებთან.

დოკუმენტურად არის წარმოდგენილი საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მონაცემთა ბაზების დამუშავების სრული პროცესი. საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების ეტაპების მსგავსი დეტალური აღწერა დღემდე არ განხორციელებულა საქართველოში. სისტემატიზებულად არის ჩამოყალიბებული მთლიანი შეკრული წრე პირველადი ინფორმაციის მიღებიდან საშედეგო მონაცემების გამოქვეყნებამდე.

ეს არის პირველი მცდელობა, რაც მიზნად ისახავს შესაბამისი ინფორმაციის ნებისმიერი კატეგორიის მომხმარებლის უფრო მეტად ინფორმირებას და სტატისტიკური საქმიანობის, როგორც მონაცემების მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი ქმედების, სათანადოდ წარმოჩენას.

ნაშრომში მოცემულია საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მონაცემთა პრაქტიკული დამუშავების ტექნიკური ხარვეზები და შემუშავებულია რეალური რეკომენდაციები, როგორც არსებული პრობლემების გადასაჭრელად, ისე ზოგადად საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მონაცემთა მაღალი ხარისხის უზრუნველსაყოფად.

მოვლენების განვითარების დინამიკის ყველაზე რეალურ სტატისტიკურ მახასიათებლად მსოფლიოში აღიარებულია ინდექსების სისტემა, რომელიც ნებისმიერი მაჩვენებლის განვითარების ზუსტ სურათს ქმნის ცალკეული ფაქტორების გავლენის ელიმინირების გზით. საქართველოში საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის პრაქტიკაში ინდექსების სისტემის დანერგვა გარკვეულ პრობლემებს უკავშირდება და ჯერ კიდევ თეორიული გადაწყვეტილების დონეზეა შეთანხმებული მიუხედავად საერთაშორისო სავალუტო ფონდის არაერთგზის წარმოდგენილი რეკომენდაციისა.

ასევე პირველად, საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის თეორიასა და პრაქტიკაში, წარმოდგენილია საქონლის ერთეულის ღირებულების ინდექსის აგების როგორც თეორიული, ისე პრაქტიკული ასპექტები, გაანგარიშების ეტაპების დეტალური და საკმაოდ სიღრმისეული აღწერა და აგებულია ექსპერიმენტული ინდექსი ყველაზე რეპრეზენტატიული საიმპორტო სასაქონლო სექციის დონეზე. მთლიანი ექსპორტისა და იმპორტის ერთეულის ღირებულების ინდექსების გაანგარიშება მთელ რიგ პრობლემებთან არის დაკავშირებული, რომელთაგან უმთავრესია სპეციალური პროგრამული უზრუნველყოფის არარსებობა, რომლის გარეშეც უზარმაზარი მოცულობის მონაცემთა ბაზების დამუშავება, ინდექსების ასაგებად, პრაქტიკულად შეუძლებელია.

ამავე თავში, კორელაციურ-რეგრესიული ანალიზის საფუძველზე დადგენილია სხვადასხვა მაკროეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის არსებული კავშირის სიმჭიდროვის ხარისხი.

პრობლემები წარმოიშობა სტატისტიკურ მონაცემთა საერთაშორისო ურთიერთშედარებისას. პარტნიორი ქვეყნების მონაცემებს შორის არსებული განსხვავების შესაფასებლად, სარკისებური შედარების საფუძველზე, გაიანგარიშება სტატისტიკური ასიმეტრიის დონე. ასევე, დგინდება განსხვავების მიზეზები და ისახება ღონისძიებები შეცდომებისა და უზუსტობების აღმოსაფხვრელად. ნაშრომის III თავში აღნიშნული მიდგომა გამოყენებულია საქართველო-აზერბაიჯანისა და საქართველო-აშშ-ის ურთიერთსავაჭრო ნაკადების შედარებისას. ბოლო პერიოდში, ეკონომიკურ წრეებსა და მედია საშუალებებში განსაკუთრებული ინტერესი საქართველო-აშშ-ის სავაჭრო ნაკადებს შორის არსებულმა უზარმაზარმა განსხვავებამ გამოიწვია. ნაშრომში ჩამოყალიბებულია განსხვავების სავარაუდო მიზეზები, გაანგარიშებულია ასიმეტრიის დონე, თუმცა აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ ზუსტი მიზეზების გამოსავლენად აუცილებელია შესაბამისი პარტნიორი ქვეყნების მონაცემებს შორის სარკისებური შედარების წარმოება.

თავი IV. საქართველოს საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობების სტატისტიკური ანალიზი (გვ. 132 – 181).

მოცემულ თავში, საკმაოდ დიდი მოცულობის ემპირიული სტატისტიკური მონაცემების გაანალიზების შედეგად გამოვლენილია საქართველოს საგარეო ვაჭრობის უახლესი ტენდენციები გეოგრაფიული მიმართულებისა და სასაქონლო სტრუქტურის კრილში.

2000 წლამდე საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკა ჯერ კიდევ ჩამოყალიბების პროცესში იყო. ამ მიმართულებით საკმაოდ მწირი იყო პრაქტიკული გამოცდილება. უამრავი შეცდომა ფიქსირდებოდა მონაცემთა პირველად წყაროებში (სატვირთო-საბაჟო დეკლარაციებში), დიდი იყო აღურიცხავი სავაჭრო ნაკადების წილი. ამიტომ საანალიზოდ შევარჩიეთ 2000-2011 წლების პერიოდი, რადგან მივიჩნიეთ, რომ ტენდენციის გამოსავლენად და რეალური სურათის შესაქმნელად ეს ყველაზე ღირებული პერიოდია.

როგორც ანალიზმა ცხადყო, დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობის მანძილზე საგარეო სავაჭრო ნაკადების სიდიდემ მაქსიმალურ მნიშვნელობას 2011 წელს მიაღწია. ექსპორტმა 2.2 მლრდ. აშშ დოლარი, ხოლო იმპორტმა 7.1 მლრდ. აშშ დოლარი შეადგინა. წლების მანძილზე ორივე მაჩვენებელი მზარდი ტენდენციით ხასიათდებოდა. გამონაკლისი იყო 2009 წელი, როცა მკვეთრი ვარდნა აღინიშნა, რაც გამოწვეული იყო ერთი მხრივ 2008 წლის აგვისტოს რუსეთის სამხედრო აგრესიის შედეგებით, ხოლო მეორე მხრივ, მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის გავლენით.

რაც შეეხება უარყოფით საგარეო სავაჭრო ბალანსს, ის ჩვენი ქვეყნისთვის უკვე კანონზომიერებად იქცა. ზრდის ტენდენციით ხასიათდება საგარეო სავაჭრო ბრუნვაში ექსპორტით იმპორტის დაფარვის კოეფიციენტი, რაც თავისი შინაარსით დადებით მოვლენას წარმოადგენს, თუმცა ამ მაჩვენებლების რიცხვითი მონაცემები ჯერ კიდევ საკმაოდ დაბალია, 2011 წელს 31 პროცენტით განისაზღვრა.

საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფიული მიმართულებების გაანალიზებამ გვიჩვენა და მოსალოდნელიც იყო, რომ საქართველოსთვის საგარეო საქონელბრუნვის ორიენტაციას, ჯერ კიდევ ტერიტორიული და მენტალური სიახლოვის მქონე დსთ-ის წევრი ქვეყნები განსაზღვრავენ. განსაკუთრებით მაღალია მათი წილი საექსპორტო ნაკადებში.

2011 წელს უმსხვილეს საექსპორტო ათეულში აზერბაიჯანი, თურქეთი და სომხეთი ლიდერობენ. 2000 წელს ანალოგიურ სამეულს თურქეთი, რუსეთი და გერმანია წარმოადგენდნენ. აქვე აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტიც, რომ ძალზე მიმზიდველი და ხელსაყრელი რუსეთის უზარმაზარი ბაზარი საქართველოსთვის “ხანგრძლივი ვადით დაიკეტა”. 2001 წელს მთლიან ექსპორტში რუსეთის წილი 23.2 პროცენტი იყო, ხოლო 2011 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი მხოლოდ 1.7 პროცენტით განისაზღვრა.

რაც შეეხება საიმპორტო ნაკადებს ქვეყნების ჯგუფების ჭრილში, ექსპორტისგან რადიკალურად განსხვავებული მდგომარეობაა. 2000 წლიდან დღემდე ევროკავშირისა და დსთ-ის წევრი ქვეყნებიდან იმპორტის წილი მთლიან იმპორტში თითქმის თანაბარი იყო.

2011 წლის მიხედვით უმსხვილეს საიმპორტო ქვეყნებს თურქეთი, უკრაინა და აზერბაიჯანი წარმოადგენენ.

რუსეთი ამჟამად მეექვსე ადგილზე იმყოფება საქართველოს უმსხვილესი საიმპორტო ქვეყნების ათეულში. 2011 წელს მისი წილი მთლიან იმპორტში 5.5 პროცენტს შეადგენდა, როცა 2000-2007 წლების პერიოდში საშუალო წლიური მაჩვენებელი 13.7 პროცენტს აღწევდა. განსაკუთრებით უარყოფითი გავლენა ამ მხრივ პოლიტიკურმა უთანხმოებამ მოახდინა და 2008 წლიდან იმპორტის აბსოლუტური მაჩვენებლის ზრდის მიუხედავად, საქართველოს მთლიან იმპორტში რუსეთის წილი განუხრელად მცირდება.

ამრიგად, საქართველოს უმსხვილესი სავაჭრო პარტნიორები მისი უახლოესი მეზობელი ქვეყნები არიან, რაც უფრო მეტად მისაღებია ჩვენს ქვეყანაში არსებული დაბალი შემოსავლების პირობებში. ტერიტორიული სიახლოვის გამო ტრანსპორტირებისა და შესაბამისად დაზღვევის დაბალი დანახარჯები უზრუნველყოფს პროდუქციის ნაკლები ფასნამატით მოძრაობას პარტნიორ ქვეყნებს შორის და რეალიზაციის პროცესის მეტად სტიმულირებას.

რაც შეეხება სასაქონლო სტრუქტურას, ამ მხრივ, საანალიზო პერიოდში, მნიშვნელოვან გაუმჯობესებას არ ჰქონია ადგილი.

საქართველოს ექსპორტის სასაქონლო სტრუქტურა მეტად მწირია, რაც დადასტურდა არა მხოლოდ საექსპორტო პროდუქციის გაანალიზებით, არამედ ექსპორტის კონცენტრაციის ინდექსის გაანგარიშებით, რომლის მნიშვნელობამ 2011 წელს 0.28 პროცენტი შეადგინა. საქართველოს ექსპორტში ძირითადად ნედლეული და ბუნებრივი რესურსები სჭარბობს. თუმცა, დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ შავი ლითონების ჯართი, რომელიც წლების მანძილზე უმსხვილეს საექსპორტო საქონელს წარმოადგენდა, პირველი პოზიციიდან მეხუთეზე გადავიდა, ხოლო ფერადი ლითონების ჯართმა საერთოდ დატოვა უმსხვილესი საექსპორტო ათეული.

მსოფლიო პრაქტიკა მოწმობს, რომ განვითარებადი ქვეყნების ექსპორტის სანედლეულო ტენდენციით განვითარებამ ქვეყნების უმრავლესობა განვითარებული

ქვეყნების სანედლეულო დანამატად აქცია და მეტად მწვავე პრობლემის წინაშე დააყენა.

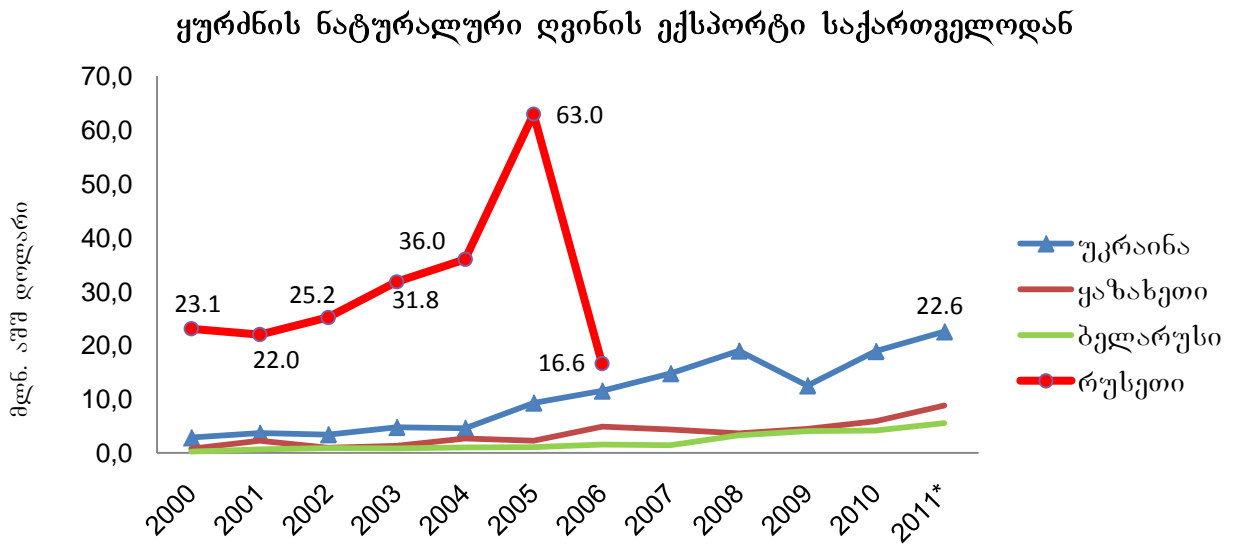
გარდა აღნიშნულისა, ახალი რეკომენდაციების საფუძველზე გაანგარიშებული რეექსპორტისა და რეიმპორტის მაჩვენებლების ანალიზის დროს გამოიკვეთა რეექსპორტის ძალზედ მაღალი პროცენტული წილი მთლიან ექსპორტში (2011 წლის მონაცემებით 22.3 პროცენტი შეადგინა), რაც ექსპორტის, გარდა სანედლეულო ხასიათისა, კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს მისი სტრუქტურის არაეფექტიანობას. რაც შეეხება რეიმპორტს, მისი წილი მთლიან იმპორტში უმნიშვნელოა.

სავაჭრო პარტნიორების გაანალიზებამ ცხადყო, რომ საქართველო სულ უფრო აქტიურად ერთვება ეკონომიკური გლობალიზაციის პროცესებში და მეტად კარგახსნილი ხდება მსოფლიოს სავაჭრო ნაკადებისთვის. 2011 წელს სავაჭრო პარტნიორების ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი დაფიქსირდა და 147 ქვეყანა შეადგინა.

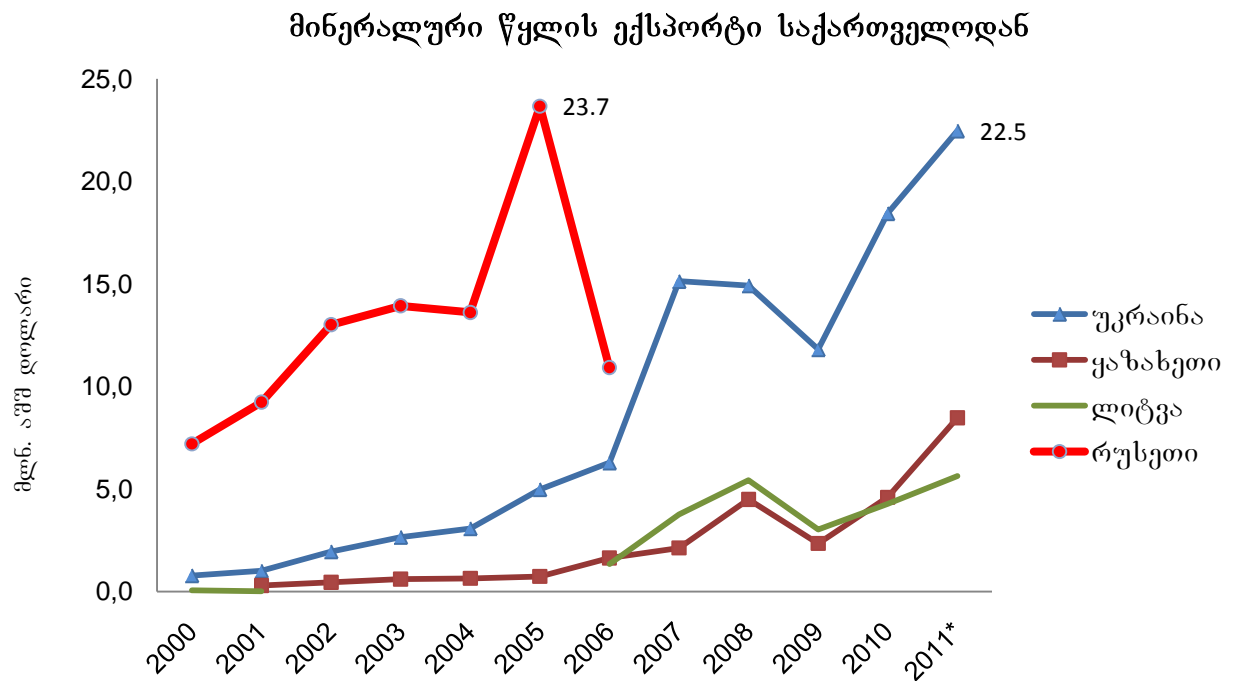
მოცემულ თავში, რეტროსპექტიული ანალიზის საფუძველზე ასევე, გაანალიზებული და შეფასებულია საქართველოსთვის უახლოეს წარსულში პოპულარული საექსპორტო პროდუქციის მომავალი პერსპექტივები.

2006 წელს რუსეთის მიერ ქართული წარმოების პროდუქციაზე ემბარგოს დაწესებამ რეალური საფრთხე შექმნა ღვინისა და მინერალური წყლების ექსპორტის განვითარებაში. მართალია, ბოლო პერიოდში აღნიშნული პროდუქციის ექსპორტი მზარდი ტენდენციით ხასიათდება, მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ემბარგომდე არსებული დონე ჯერ კიდევ არ არის მიღწეული (დიაგრამა 1 და დიაგრამა 2).

დიაგრამა 1

დიაგრამა №2

*წინასწარი მონაცემები.

თანამედროვე პერიოდში საქართველოს, თავისი ისტორიული და გეოპოლიტიკური მდებარეობის გამო, საშუალება ეძლევა კვლავაც აქტიურად ჩაერთოს მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესებში და მიაღწიოს ეკონომიკურ წინსვლას. ამისათვის აუცილებელია შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზის შექმნა, ეროვნული ეკონომიკის განვითარების ძირითადი სტრატეგიული მოდელის არჩევა, ეფექტიანი საექსპორტო პოლიტიკის შემუშავება და გატარება, სახელმწიფოს როლის

განსაზღვრა ექსპორტის რეგულირების სისტემაში, ექსპორტის მაქსიმალური სტიმულირება.

საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის პრობლემატიკის განხილვისას, მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული ის გარემოება, რომ სტატისტიკური მონაცემები გარკვეული ცდომილებით ხასიათდებიან. რეგისტრირებული ექსპორტ-იმპორტის მოცულობა არ შეესაბამება რეალური ნაკადების სიდიდეს, რადგან საგარეო სავაჭრო ოპერაციების ნაწილი სხვადასხვა მიზეზით აღურიცხავი რჩება. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების არასრულყოფილების მიუხედავად, ისინი მიმდინარე პროცესების საერთო ტენდენციის გამოვლენის საშუალებას მაინც იძლევა.

მეცნიერული სიახლე

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი მეცნიერული სიახლეები:

- ავტორის მრავალწლიანი პრაქტიკული გამოცდილების საფუძველზე და საერთაშორისო მეთოდოლოგიებში შეტანილი ცვლილებების გათვალისწინებით, ნაშრომში დეტალურადაა აღწერილი საქართველოში საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოებისას გამოყენებული მეთოდოლოგიური პრინციპები და დოკუმენტურად არის ჩამოყალიბებული მონაცემთა საინფორმაციო ბაზის შექმნის მთლიანი უწყვეტი პროცესი;
- მრავალფეროვანი ემპირიული სტატისტიკური მონაცემების გამოყენებით სიღრმისეულად არის გაანალიზებული საქართველოს საგარეო ვაჭრობაში ჩამოყალიბებული უახლესი ტენდენციები და გამოვლენილია ჩვენი ქვეყნის სავაჭრო ურთიერთობების პრიორიტეტული მიმართულებები;
- ახალი მეთოდოლოგიური რეკომენდაციების თანახმად გაანგარიშებულია რეექსპორტისა და რეიმპორტის მოცულობები;
- გაანგარიშებულია ექსპორტის კონცენტრაციის ინდექსი;

- საქართველო-აზერბაიჯანის და საქართველო-აშშ-ის ვაჭრობის მონაცემებს შორის არსებული განსხვავების შესაფასებლად, სარკისებური შედარების საფუძველზე, გაანგარიშებულია სტატისტიკური ასიმეტრიის დონე;
- ნაშრომში მოცემულია საგარეო ვაჭრობის ინდექსების პრაქტიკული აგების ეტაპების დეტალური აღწერა და გაანგარიშების პირველი მცდელობა. შეიძლება ითქვას, რომ ფაქტიურად ჩამოყალიბებულია საწყისი ტექნიკური ამოცანა, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელია საქართველოს სტატისტიკის პრაქტიკაში დაიწყოს ინდექსების წარმოება, რაც წლების მანძილზე წარმოადგენს საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მისიებისა და გაეროს რეკომენდაციას. ეს კი თავის მხრივ, აუცილებელ წინაპირობას იმისათვის, რომ ჩვენს ქვეყანაში მთლიანი შიდა პროდუქტის გაანგარიშება მუდმივ ფასებში განხორციელდეს დანახარჯების მეთოდით, ყველაზე სრულყოფილი და საიმედო მონაცემების მისაღებად.

გამოკვლევის შედეგების რეალიზაცია და პრაქტიკული რეკომენდაციები

ნაშრომში მოცემული დეტალური კვლევა იძლევა გარკვეული პრაქტიკული რეკომენდაციების ჩამოყალიბების საფუძველს. კერძოდ, მიზანშეწონილია:

1. საქონლით საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მონაცემთა დამუშავებისათვის შეიქმნას სპეციალური პროგრამული უზრუნველყოფა, რომელიც დღეისათვის წარმოებულ სამუშაოებს ავტომატურს გახდის, რაც შედარებით ნაკლები დროითი და საკადრო რესურსების დანახარჯების პირობებში უფრო მაღალი ხარისხის ინფორმაციის მიღების საშუალებას მოგვცემს;
2. აქტიურად დაიწყოს საექსპორტო და საიმპორტო საქონლის ფასების ყოველთვიური კონტროლი სატვირთო-საბაჟო დეკლარაციების მიხედვით, რაც შექმნის მყარ და საიმედო ინფორმაციულ ბაზას საგარეო ვაჭრობის ინდექსების გაანგარიშებისათვის;

3. შემუშავდეს სპეციალური პროგრამული უზრუნველყოფა საგარეო ვაჭრობის ერთეულის ღირებულების ინდექსების ასაგებად, რომლისთვისაც საწყისი ტექნიკური ალგორითმი, ავტორის მიერ, უკვე ჩამოყალიბებულია წინამდებარე ნაშრომში;
4. ექსპორტ-იმპორტის ფასების ინდექსების გაანგარიშებისათვის, საქონლის ფასების მისაღებად დაიგეგმოს ექსპორტიორი და იმპორტიორი კომპანიების სპეციალური სტატისტიკური გამოკვლევა. კერძოდ, საექსპორტო საქონლის ფასების შესახებ შეკითხვები შეიძლება დაემატოს უკვე არსებულ ფორმულარს, რომლის საშუალებითაც ხდება ინფორმაციის მიღება მწარმოებელთა ფასების ინდექსისთვის (PPI), ხოლო საიმპორტო საქონლის ფასების მისაღებად აუცილებელია ცალკე გამოკვლევის ჩატარება რეგულარულ საფუძველზე; აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ექსპორტის ფასების ინდექსების გაანგარიშებისათვის მნიშვნელოვანი სამუშაოები იქნა გაწეული როგორც მეთოდოლოგიური რეკომენდაციების, ისე პრაქტიკული მონაცემების სათანადო ფორმატით დამუშავების მხრივ. შესაბამისი სტატისტიკური გამოკვლევა არათუ დაიგეგმა შვედ ექსპერტებთან ერთად, არამედ უკვე ჩამოყალიბებულია პრაქტიკაში და წლის ბოლომდე მოხდება როგორც პირველი შედეგების მიღება, ისე თავად კვლევისა და ინდექსების აგების მეთოდების სრულყოფა;
5. საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ახალი რეკომენდაციების რეალიზაციისა და საერთაშორისო სტანდარტებთან ჰარმონიზაციის მიზნით განხორციელდეს ბიზნეს რეგისტრისა და საქონლით საგარეო ვაჭრობის მონაცემთა ბაზების ურთიერთდაკავშირება. ეს საკითხი დღის წესრიგში დადგა მომხმარებელთა მოთხოვნიდან გამომდინარე, რომ საგარეო ვაჭრობის მონაცემების დამუშავება მოხდეს ქვეყნის რეგიონების და დარგობრივ ჭრილში, რაც რეგიონული განვითარების სტრატეგიის შემუშავებისათვის მნიშვნელოვან ინფორმაციას წარმოადგენს. აღნიშნული მიმართულებით უკვე მიმდინარეობს მეთოდური საკითხების დამუშავება პრიორიტეტებისა და ტექნიკური შესაძლებლობების გათვალისწინებით.

პრაქტიკული მნიშვნელობა

სადისერტაციო ნაშრომში გამოკვლევა ჩატარებულია საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის სფეროში არსებული მდგომარეობის შესაფასებლად და ახალი მეთოდოლოგიური საკითხების პრაქტიკაში ადაპტაციის შესაძლებლობების გამოსავლენად. საგარეო ვაჭრობის ინდექსებთან დაკავშირებული გაანგარიშებები, უახლოეს მომავალში, დანერგილი იქნება საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პტრაქტიკაში. ნაშრომში წარმოდგენილი რეკომენდაციების რეალიზაცია რამდენადმე აამაღლებს საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ინფორმაციის ხარისხს და უზრუნველყოფს მონაცემთა შესადარისობას საერთაშორისო დონეზე.

გარდა აღნიშნულისა, ნაშრომში წარმოდგენილი მასალები, ნებისმიერი დონის მომხმარებლის მიერ, შესაძლებელია გამოყენებული იქნას, როგორც მნიშვნელოვანი სტატისტიკური მეტამონაცემები საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში მიმდინარე პროცესების სწორი ანალიზისათვის; ამასთანავე, როგორც თეორიულ-პრაქტიკული სინთეზის ემპირიული მასალა, ეკონომიკური და საერთაშორისო სფეროს სტატისტიკის, ასევე, “საერთაშორისო ეკონომიკის” დისციპლინების შესწავლის პროცესში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება ორსაფეხურიანი სწავლების მეორე საფეხურზე (მაგისტრატურაში) ეკონომიკური სტატისტიკის მიმართულებაში საგარეო ვაჭრობის ინდექსების აგების მეთოდოლოგიის უფრო საფუძვლიანად გავლა შესაბამის სახელმძღვანელოებში სათანადო თეორიული და მეთოდოლოგიური საკითხების დეტალური განხილვისა და შესასწავლი მასალის პრაქტიკული ასპექტებით გამდიდრების ხარჯზე.

უმაღლეს სასწავლებლებში, საგარეო სექტორის სტატისტიკის დისციპლინის სწავლების პროგრამაში მსგავსი საკითხების ჩართვა, ვფიქრობთ, მნიშვნელოვნად აამაღლებს პრაქტიკული პრობლემების გადაწყვეტაზე ორიენტირებული მეცნიერული სიახლეების მნიშვნელობას. ეს ხელს შეუწყობს თეორიისა და პრაქტიკის სინთეზს, პრაგმატული მეცნიერული დასკვნების ჩამოყალიბებას და

კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად გაზრდის მეცნიერების როლს თანამედროვე ეკონომიკურ ცხოვრებაში.

გამოქვეყნებული ნაშრომები

ნაშრომის ძირითადი შედეგები გატანილია საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებზე და გამოქვეყნებულია სხვადასხვა პუბლიკაციებში.

1. "Внешняя торговля Грузии: ретроспектива и перспективы“, Сборник научных работ, Одесский Национальный Университет им. И. Мечникова, Одесса, Украина, 2008 г.
2. „საქართველო მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის ფონზე“, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები, ჟურნალი „სოციალური ეკონომიკა“, გამომცემლობა „ევროპული უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2011 წ.
3. „სტატისტიკა საქართველოს ეკონომიკის გლობალიზაციის კვლდაკვალ“, საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალები, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, თბილისი, ივნისი 2012 წ.

საგარეო ვაჭრობის ინდექსების გაანგარიშების ეტაპები და მიმართულებები მოწონებულია უცხოელი ექსპერტების და საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მენეჯმენტის მიერ.

კვლევის ზოგიერთი ელემენტი გამოქვეყნებულია სტატიებში:

1. „ქართული პროდუქციის საექსპორტო პოტენციალის სტატისტიკური აუდიტი“, საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „ეკონომიკა“, №7-8 2012, გვ. 56-63.
2. „საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სასაქონლო სტრუქტურა აქტიური გლობალიზაციის პირობებში“, სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი „საქართველოს ეკონომიკა“, №6 (171) 2012, გვ. 80-83.
3. „სარკისებური შედარების პრობლემები საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში“, საერთაშორისო რეცენზირებადი და

რეფერირებადი სამეცნიერო ჟურნალი „ეკონომიკა“, №9-10 2012, გვ. 16-25.

დისერტაციის მოცულობა და სტრუქტურა

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავლის, ოთხი თავის, თორმეტი ქვეთავის, დასკვნისა და გამოყენებული ლიტერატურისაგან. ის, სადისერტაციო ნაშრომისთვის წაყენებული ტექნიკური მოთხოვნების შესაბამისად, მოიცავს კომპიუტერზე აწყობილ 240 გვერდს (ნაშრომის ძირითადი ნაწილი 199 გვერდი. ფურცლის ზომა – A/4; შრიფტის სახეობა – AcadNusx (12); სტრიქონებს შორის მანძილი – 1,5; გვერდის საზღვრები: მარცხნიდან 3სმ., მარჯვნიდან – 1სმ., ზემოდან – 2,5 სმ., ქვემოდან – 2,5 სმ.).

წარმოდგენილია 4 ცხრილი, 19 გრაფიკული გამოსახულება. ნაშრომს თან ახლავს 35 დანართი და გამოყენებული ლიტერატურისა და ინტერნეტ გვერდების სია 140 დასახელებით.

სადისერტაციო ნაშრომის სტრუქტურა:

შესავალი		4
თავი I	საგარეო სავაჭრო ურთიერთობების სტატისტიკური შესწავლის მნიშვნელობა თანამედროვე ეტაპზე და განახლებული საერთაშორისო მეთოდოლოგია	
1.1	საგარეო ვაჭრობის არსი, მისი სტატისტიკური შესწავლის მიზნები და ამოცანები	13
1.2	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების საერთაშორისო მეთოდოლოგია	
1.2.1	საქონლის კატეგორიები საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში	17
1.2.2	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკური აღრიცხვის ზოგადი და სპეციალური სისტემები, მათი უპირატესობები და ნაკლოვანებები	28
1.2.3	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოების ახალი და განახლებული რეკომენდაციები და ქართულ პრაქტიკაში მათი დანერგვის პრობლემები	35
თავი II	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის მაჩვენებელთა სისტემა, მათი გაანგარიშების მეთოდოლოგია	
2.1	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ზოგად მაჩვენებელთა სისტემა	45
2.2	საერთაშორისო ფასები და ინდექსების სისტემა საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში	57
თავი III	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის წარმოება საქართველოში, არსებული პრობლემები და მონაცემთა მაღალი ხარისხის უზრუნველყოფის გზები	
3.1	საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ინფორმაციის ძირითადი წყაროები და მონაცემთა დამუშავების ტექნიკური საკითხები საქართველოში	79
3.2	ძირითადი კლასიფიკაციები და დაჯგუფებები საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში	91
3.3	საგარეო ვაჭრობის ინდექსების გაანგარიშების პრაქტიკული ასპექტები და პრობლემები საქართველოში	105
3.4	სარკისებური შედარებები საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკაში	124

თავი IV	საქართველოს საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობების სტატისტიკური ანალიზი	
4.1	საქართველოს ინტეგრაცია მსოფლიო ეკონომიკურ სივრცეში და გლობალიზაციის გავლენა საგარეო ვაჭრობის სტატისტიკის ზოგად ტენდენციებზე	132
4.2	საქართველოს საგარეო ვაჭრობის გეოგრაფიული მიმართულებები	150
4.3	საქართველოს საგარეო ვაჭრობის სასაქონლო სტრუქტურა	159
4.4	საქართველოს საექსპორტო პოტენციალი და მისი რეალიზაციის შესაძლებლობების სტატისტიკური ანალიზი	168
	დასკვნა	182
	გამოყენებული ლიტერატურა	193
	დანართები	200